

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

Λόγος τέταρτος.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΑΛΠΙΓΓΑΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΑΥΤΩΝ.
ΕΛΕΧΘΗ ΔΕ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ ΕΝ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ.

α'. Πάλιν οί δειλαιοι και πάντων ανθρώπων ἀθλιώ-
τεροι νηστεύειν μέλλουσιν Ἰουδαῖοι, και πάλιν ἀσφα-
λίσασθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνὴν ἀναγκαῖον. Ἐπεὶ
και ποιμένες, ἕως μὲν ἂν μηδὲν ἐνοχλῆ θηρίον, ὑπὸ
δρῶν ἢ πεύκην ἑαυτοὺς ῥίψαντες τῷ καλάμῳ συρί-
ζουσιν, ἀφέντες ἐπ' ἐξουσίας ἀπάσης τὰ πρόβατα
νέμεσθαι· ἐπειδὴν δὲ λύκων καταδρομὴν αἰσθωνται
γινομένην, ταχέως τὸν κάλαμον ῥίψαντες, τὴν σφεν-
δόνην μεταχειρίζονται, και τὴν σύριγγα ἀφέντες, ῥο-
πάλοις και λίθοις ἑαυτοὺς καθοπλίζουσι, και πρὸ
τῆς ποιμνῆς στάντες, και μέγα και διωλύγιον ὀλο-
λύξαντες, τῇ φωνῇ πολλάκις πρὸ τῆς βολῆς τὸ θη-
ρίον ἀπήλασαν. Οὕτω δὲ και ἡμεῖς ἐν μὲν ταῖς
ἔμπροσθεν ἡμέραις, ὥσπερ ἐν λειμῶνι τινι, τῇ τῶν
Γραφῶν διηγήσει σκιρτῶντες, οὐδενὸς ἠψάμεθα ἀγω-
νιστικοῦ λόγου· οὐδεὶς γὰρ ἦν ἡμῖν ὁ διενοχλῶν·
ἐπειδὴ δὲ σήμερον οἱ λύκων ἀπάντων χαλεπώτεροι
Ἰουδαῖοι περιίστασθαι ἡμῶν τὰ πρόβατα μέλλουσιν,
ἀνάγκη πυκτεύειν και μάχεσθαι, ὅπως μηδὲν ἡμῖν
θηριάλωτον γένηται. Καὶ μὴ θαυμάσητε, εἰ μετὰ
δέκα και πλείους ἡμέρας, τῆς νηστείας ἐκείνης ἀπαν-
τᾶν μελλούσης, ἡμεῖς ἐντεῦθεν ἤδη καθοπλιζόμεθα,
και περιφράττομεν τὰς ὑμετέρας ψυχὰς, ἐπεὶ και
τῶν γεωργῶν οἱ φιλόπονοι, ἐπειδὴν ἔχωσι γείτονα
χείμαρρον παρασύροντα τὰς γεωργίας, οὐκ ἐν τῷ
καιρῷ τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ πρὸ τῆς ὥρας ἐκείνης,
και ὄχθας περιφράττουσι, και χώματα ἐγείρουσι, και
τάφρους ἐλαύνουσι, και παντὶ πρὸς αὐτὸν παρα-
σκευάζονται τρόπον. Ἡσυχάζοντι μὲν γὰρ και κατε-
σταλμένῳ ῥάδιον ἐπιθέσθαι, ἀξομένῳ δὲ και μετὰ
πολλῆς φερομένῳ τῆς τῶν ὑδάτων ῥύμης, οὐκέθ'
ὁμοίως εὐκόλον ἀπαντᾶν. Διὰ τοῦτο φθάνουσιν αὐτοῦ
τὰς ἐπιβολὰς πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου, πᾶσαν παν-
ταχόθεν ἐπινοοῦντες ἀσφάλειαν. Οὕτω και στρατιῶ-

ται καὶ ναῦται καὶ γεωργοὶ καὶ θερισταὶ ποιεῖν εἰώ-
θασι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς μάχης
καὶ θώρακα ἀποσμήχουσι, καὶ ἀσπίδα περισκοποῦσι,
καὶ χαλινούς παρασκευάζουσι, καὶ ἵππους τρέφουσι
μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα
εὖ διατίθενται. Καὶ ναῦται, πρὶν ἢ τὸ σκάφος εἰς
λιμένα καθελκύσαι, καὶ τρόπιν ἐπισκευάζουσι, καὶ
τοίχους ἀνανεοῦσι, καὶ κώπας ἀποξέουσι, καὶ ἰστία
ῥάπτουσι, καὶ τὴν ἄλλην ἀπασαν τοῦ πλοίου κατα-
σκευὴν εὐτρεπίζουσιν. Καὶ θερισταὶ δὲ ὁμοίως πρὸ
πολλῶν τῶν ἡμερῶν καὶ δρεπάνην θήγουσι, καὶ ἄλωνα
παρασκευάζουσι καὶ βούς καὶ ἄμαξαν, καὶ ὅσα ἂν
ἄλλα πρὸς τὸν ἄμητον αὐτοῖς συντελεῖ. Καὶ πάν-
τας ἀνθρώπους ἴδιοι τις ἂν πρὸ τοῦ καιροῦ τὰς τῶν
πραγμάτων ποιουμένους παρασκευὰς, ὥστε τοῦ και-
ροῦ τῶν πραγμάτων ἐπιστάντος εὐκόλον αὐτοῖς γε-
νέσθαι τὴν τῶν ἔργων ἐκπλήρωσιν.

Τούτους δὴ καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι, πρὸ πολλῶν τῶν
ἡμέρων τὰς ὑμετέρας ἀσφαλιζόμεθα ψυχὰς, παρακα-
λοῦντες ὑμᾶς, τὴν ἐναγῆ καὶ παράνομον ταύτην φεύ-
γειν νηστείαν. Μὴ γὰρ μοι τοῦτο εἶπης. ὅτι νηστεύου-
σιν, ἀλλ' ἐκεῖνό μοι δεῖξον, εἰ κατὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ
τοῦτο ποιοῦσιν· ὡς ἂν μὴ τοῦτο ἦ, μέθης πάσης ἐστὶν
ἡ νηστεία παρανομωτέρα. Οὐ γὰρ τὸ πραττόμενον
ὑπ' αὐτῶν χρὴ σκοπεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν
τῶν γινομένων ἐπιζητεῖν.

Τὸ μὲν γὰρ κατὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ γινόμενον,
κἂν φαῦλον εἶναι δοκῆ, πάντων ἐστὶν ἄριστον· τὸ
δὲ παρὰ γνώμην καὶ μὴ δοκοῦν ἐκείνῳ, κἂν ἄριστον
εἶναι νομίζεται, πάντων ἐστὶ φαυλότατον καὶ πα-
ρανομώτατον. Κἂν φονεύσῃ τις κατὰ γνώμην τοῦ
Θεοῦ, φιλανθρωπίας ἀπάσης βελτίων ἐστὶν ὁ φόνος·
κἂν φείσῃται τις καὶ φιλανθρωπεύσῃται παρὰ
τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ, φόνου παντὸς ἀνοσιωτέρα γένοιτ'
ἂν ἢ φειδώ. Οὐ γὰρ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, ἀλλ'
αἱ τοῦ Θεοῦ ψῆφοι καλὰ καὶ φαῦλα εἶναι τὰ αὐτὰ
ποιοῦσι.

β'. Καὶ ἵνα μάθης ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, ἄκουσον·
βασιλέα τινά ποτε τῶν Σύρων λαβῶν ὁ Ἀχαάβ, παρὰ
τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν αὐτὸν ἔσωσε, καὶ προσεδρίας ἀπο-
λαῦσαι ἐποίησε, καὶ μετὰ πολλῆς ἀπέπεμψε τῆς
τιμῆς. Εἶτα προφήτης τις παραγενόμενος εἶπε πρὸς
τὸν πλησίον αὐτοῦ· Ἐν λόγῳ Κυρίου πάταξον δὴ

με. Καὶ οὐκ ἠθέλησεν ὁ ἄνθρωπος πατάξαι αὐτόν.
Καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἄνθ' ὧν οὐχ ὑπήκουσας
τῆς φωνῆς Κυρίου, ἰδοὺ σὺ ἀποτρέχεις ἀπ' ἐμοῦ,
καὶ πατάξει σε ὁ λέων. Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ,
καὶ εὗρεν αὐτὸν ὁ λέων, καὶ ἐπάταξεν αὐτόν.
Καὶ εὗρισκει ἄνθρωπον ἄλλον, καὶ εἶπε· Πάταξον
δὴ με. Καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος, καὶ συν-
έτριψεν αὐτόν, καὶ κατεδήσατο τὸ πρόσωπον
ἐαυτοῦ. Τί τούτου γένοιτ' ἂν παραδοξότερον; Ὁ
τυπτήσας τὸν προφήτην ἐσώθη, καὶ ὁ φεισάμενος
ἐκολάζετο, ἵνα μάθῃς ὅτι Θεοῦ προστάττοντος οὐ δεῖ
περιεργάζεσθαι τὴν φύσιν τῶν γινομένων, ἀλλὰ
πειθεσθαι μόνον. Ἴνα γὰρ μὴ τὸν προφήτην αἰδесθεις
φείσῃται ὁ πρότερος, οὐχ ἀπλῶς εἶπεν αὐτῶ· Πά-
ταξόν με, ἀλλ', Ἐν λόγῳ Κυρίου· τουτέστιν, Ὁ
Θεὸς ἐπέταξε, μηδὲν περαιτέρω ζήτηι· βασιλεὺς
ἐστὶν ὁ νομοθετῶν· αἰδέσθητι τοῦ κελεύοντος τὸ
ἀξίωμα, καὶ μετὰ πάσης ὑπάκουε τῆς προθυμίας.
'Αλλ' οὐκ ἠνέσχετο· διὰ τοῦτο δίκην ἔδωκε τὴν
ἐσχάτην, τοῖς μετὰ ταῦτα δι' ὧν ἔπαθε παραινῶν,
ἅπερ ἂν ὁ Θεὸς ἐπιτάξῃ, πάντα εἴκειν καὶ πείθεσθαι.
Εἶτα ἐπειδὴ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ δεύτερος ἐκεῖνος καὶ
συνέτριψε, περιέδησε τὴν κεφαλὴν ἐαυτοῦ τελαμῶνι,
καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπέκρυψε, καὶ ἄδηλον ἐαυτὸν
κατέστησε. Τίνος οὖν ἔνεκεν τοῦτο ἐποίησεν; Ἐμελ-
λεν ἐλέγχειν τὸν βασιλέα, καὶ καταψηφίζεσθαι κατ'
αὐτοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Σύρων βασιλέως. Ἐπεὶ
οὖν αἰεὶ πρὸς τοὺς προφήτας ἀπεχθῶς εἶχεν
ἐκεῖνος, ἀσεβῆς ὢν, ἵνα μὴ ἰδὼν αὐτὸν ἀπὸ τῆς
ὄψεως ἀπελάσῃ, εἶτα ἀπελάσας μὴ δέξεται τὴν
διόρθωσιν, κρύπτει καὶ τὸ πρόσωπον ἐαυτοῦ καὶ τὴν
τοῦ πράγματος διήγησιν, ὥστε καὶ περιγενέσθαι λέ-
γων, καὶ ἐν οἷς ἐβούλετο ἐκεῖνον συνομολογοῦντα λα-
βεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς παρεπορεύετο, ἐβόησε
πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν· Ὁ δοῦλός σου ἐξῆλθεν ἐπὶ
τὴν στρατείαν τοῦ πολέμου, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ εἰς-
ἠγάγεν ἄνδρα πρὸς με, καὶ εἶπέ μοι· Φύλαξόν μοι
τούτον· καὶ ἔσται ἐὰν ἐκπηδῶν ἐκπηδήσῃ, ἔσται
ἡ ψυχὴ σου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ τάλαντον
ἀργυρίου τίσις. Καὶ ἐγένετο ὡς ὁ δοῦλός σου πε-
ριεβλέπετο ὧδε καὶ ὧδε· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς οὐκ ἦν.
Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ· Ἴδοὺ
σὺ δικαστὴς παρ' ἐμοί· ἐφόνευσας. Καὶ ἔσπευσε,
καὶ ἀφείλε τὸν τελαμῶνα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐ-

του, και ἐπέγνω αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ, ὅτι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν προφητῶν οὗτος, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Τάδε λέγει Κύριος· Ὅτι ἐξαπέστειλας σὺ ἄνδρα ὀλέθριον ἐκ τῆς χειρός σου, ἢ ψυχὴ σου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ λαός σου ἀντὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὁρᾶς πῶς οὐχ ὁ Θεὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι ταύτην ἔχουσι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων προσέχοντες, ἀλλὰ τῷ τέλει καὶ ταῖς αἰτίαις; Ἴδου γοῦν καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῷ φησιν· Δικαστὴς σὺ παρ' ἐμοί· ἐφόνευσας. Ἄνδροφόνος εἶ, φησὶν, ἐπειδὴ τὸν πολέμιον ἀφῆκας. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τὸν τελαμῶνα περιεβάλετο, καὶ ὡς ἐπ' ἀλλοτρίου πράγματος τὴν δίκην εἰσήγαγεν, ἵνα μετὰ γνώμης ὀρθῆς τὴν ἀπόφασιν ὁ βασιλεὺς ἐξενέγκῃ· ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ κατεδίκασεν αὐτόν, περιελὼν τὸν τελαμῶνα, φησὶν ὁ προφήτης· Ὅτι ἐξαπέστειλας σὺ ἄνδρα ὀλέθριον ἐκ τῆς χειρός σου, καὶ ἢ ψυχὴ σου ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ὁ λαός σου ἀντὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Εἶδες φιλανθρωπίας οἷαν ἔδωκε δίκην; καὶ ἀντὶ τῆς ἀκαίρου φειδοῦς οἷαν ὑπέμεινε τιμωρίαν; Καὶ οὗτος μὲν σώσας κολάζεται, ἕτερος δὲ φονεύσας ἠὲδοκίμησεν. Ὁ γοῦν Φινεὲς δύο φόνους ἐργασάμενος ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ, καὶ ἄνδρα μετὰ γυναικὸς ἀνελών, ἰερωσύνη τιμᾶται· οὕτως οὐ μόνον οὐκ ἐμόλυνε τὴν χεῖρα τῷ αἵματι, ἀλλὰ καὶ καθαρωτέραν εἰργάσατο. Ὅταν οὖν ἴδῃς τὸν μὲν τυπτήσαντα τὸν προφήτην σωζόμενον, τὸν δὲ μὴ τυπτήσαντα ἀπολλύμενον, καὶ τὸν μὲν φεισάμενον κολαζόμενον, τὸν δὲ μὴ φεισάμενον εὐδοκιμοῦντα, πανταχοῦ πρὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τοῦ Θεοῦ τὰς ψῆφους ἐξέταζε· καὶ εὗρης τι κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ γινόμενον, ἐκεῖνο ἀποδέχου μόνον.

γ'. Τούτῳ τῷ κανόνι χρώμενοι, καὶ τὴν νηστείαν ταύτην ἐξετάζωμεν. Εἰ γὰρ δὴ μὴ μέλλοιμεν τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ γυμνὰ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ φέροντες εἰς μέσον σκοποῖμεν μόνον, πολλὴ ἢ σύγχυσις ἔσται, καὶ πολὺς ὁ θόρυβος. Καὶ γὰρ καὶ λησται τὰ πλευρὰ καταξαίνονται, καὶ τυμβωρύχοι καὶ γόητες· ἀλλὰ καὶ μάρτυρες τὸ αὐτὸ πάσχουσι, καὶ τὰ μὲν γινόμενα τὰ αὐτὰ, ἢ γνώμη δὲ καὶ ἢ αἰτία, μεθ' ἧς γίνεται, οὐχ ἢ αὐτῇ, καὶ διὰ τοῦτο πολὺ τὸ μέσον τούτων κάκεινων. Ὅσπερ οὖν ἐπ' ἐκείνων οὐ μόνον τὰς βασάνους

ἐξετάζομεν, ἀλλὰ πρὸ ἐκείνων τὴν διάνοιαν καὶ τὴν αἰτίαν ἀφ' ἧς αἱ βάσανοι γίνονται· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς μάρτυρας φιλοῦμεν, οὐκ ἐπειδὴ βασανίζονται, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τὸν Χριστὸν βασανίζονται· καὶ τοὺς ληστὰς ἀποστρέφόμεθα, οὐκ ἐπειδὴ κολάζονται, ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ κακίαν κολάζονται· οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα τοῖς γινομένοις ἐπιψηφίζου· κἂν μὲν ἴδης διὰ τὸν Θεὸν νηστεύοντας, ἀποδέχου τὸ γινόμενον· ἂν δὲ ἴδης παρὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ τοῦτο ποιῶντας, τῶν μεθύνων καὶ παραινούντων καὶ κωμαζόντων μᾶλλον ἀποστρέφου καὶ μίσει. Ἐπὶ δὲ τῆς νηστείας ταύτης οὐκ αἰτίαν χρὴ ζητεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τόπον καὶ καιρὸν. Μᾶλλον δὲ πρὶν ἢ πρὸς Ἰουδαίους ἀποτεινάσθαι, τοῖς ἡμετέροις ἡδέως διαλεξόμεθα μέλεσι, τοῖς δοκοῦσι μὲν μεθ' ἡμῶν τετάχθαι, θεραπεύουσι δὲ τὰ ἐκείνων, καὶ τὸν ἀγῶνα ἅπαντα ὑπὲρ αὐτῶν ἀνηρημένοι, οὓς καὶ πλείονος κατὰ τοῦτο κατακρίσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπάντων ἀξιούς ὄντας ὀρώ. Καὶ τοῦτο οὐχ οἱ σοφοὶ καὶ συνετοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπωσοῦν λόγου καὶ διανοίας μετέχοντες συνομολογήσαιεν ἂν ἡμῖν. Οὐ γὰρ χρεῖα σοφισμάτων καὶ κατασκευῆς καὶ μακρῶν περιόδων ὥστε ἀποδείξαι τοῦτο, ἀλλ' ἀρκεῖ ψιλήν τινα ἐρώτησιν ἐρόμενον ἐλεῖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. Τί οὖν; ἕκαστον τῶν τοῦτο νοσοῦντων ἐρήσομαι, Χριστιανὸς εἶ; τίνοσ οὖν ἔνεκεν τὰ Ἰουδαίων ζηλοῖς; Ἀλλὰ Ἰουδαῖος εἶ; τίνοσ οὖν ἔνεκεν ἐνοχλεῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ; Ὁ Πέρσης οὐ τὰ Περσῶν φρονεῖ; ὁ βάρβαρος οὐ τὰ βαρβάρων ζηλοῖ; ὁ τὴν Ῥωμαίων χώραν οἰκῶν οὐ τὴν ἡμετέραν μέτεισι πολιτείαν; Ἄν ἀλῶ τις, εἶπέ μοι, τῶν παρ' ἡμῖν οἰκούντων τὰ ἐκείνων φρονῶν, οὐκ εὐθέως χωρὶς λόγου καὶ ἐξετάσεως κολάζεται, κἂν μυρία ἀπολογεῖσθαι ἔχη; ἂν φανῇ τις παρ' ἐκείνοις τοῖς Ῥωμαίων χρώμενος νόμοις, οὐ τοῦτο αὐτὸ πείσεται πάλιν; Πῶσ οὖν σὺ πρὸς τὴν παράνομον ἐκείνην μεθιστάμενος πολιτείαν ἀξιοῖς σώζεσθαι; Μὴ γὰρ ὀλίγον ἐστὶ τὸ μέσον ἡμῶν καὶ Ἰουδαίων; μὴ γὰρ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ἐστὶν ἡ ἀμφισβήτησις, ἵνα ἐν καὶ τὸ αὐτὸ νομίσης εἶναι; Τί μιγνύεις τὰ ἄμικτα; ἐσταύρωσαν ἐκεῖνοι τὸν Χριστὸν, ὃν σὺ προσκυνεῖς. Ὅρασ πόσον τὸ μέσον; Πῶσ οὖν πρὸς ἐκείνους τρέχεις τοὺς ἀνελόντας, ὁ προσκυνεῖν λέγων τὸν ἐσταυρωμένον; Μὴ γὰρ ἐγὼ τοῦτον εἰσάγω τῶν ἐγκλημάτων τὸν νόμον καὶ τὸ τῆς κατηγορίας εἶδος; οὐχὶ καὶ ἡ Γραφή τούτῳ κέχρηται

πρὸς αὐτοὺς τῷ τρόπῳ; Ἐκουσον τί φησιν Ἱερεμίας πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους· Ἀπέλθετε εἰς Κηδάρ, καὶ ἴδετε· ἀποστείλατε εἰς τὰς νήσους Χετιεῖμ, καὶ γνῶτε, εἰ γέγονε τοιαῦτα. Ποῖα ταῦτα; Εἰ ἀλλάζονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί· ὑμεῖς δὲ ἠλλάξασθε τὴν δόξαν ὑμῶν, ἐξ ἧς οὐκ ὠφεληθήσεσθε. Οὐκ εἶπεν· Ἠλλάξασθε τὸν Θεὸν ὑμῶν, ἀλλὰ, τὴν δόξαν Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστίν· Ἐκεῖνοι, φησιν, εἰδῶλα προσκυνοῦντες, καὶ δαίμονας θεραπεύοντες, τοσοῦτον περὶ τὴν πλάνην ἔχουσι συνειδὸς, ὡς μηδὲ ἐλέσθαι καταλιπεῖν ἐκεῖνα, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν αὐτομολῆσαι· ὑμεῖς δὲ τὸν ἀληθῆ Θεὸν προσκυνοῦντες, ἀφέντες τὴν πατρῶαν εὐσέβειαν, πρὸς τὰ ἀλλότρια ἠὲτομολήσατε· καὶ οὐδὲ ὄσπην ἔχουσιν ἐκεῖνοι περὶ τὴν πλάνην ταύτην συνείδησιν, τοσαύτην περὶ τὴν ἀλήθειαν ὑμεῖς ἐπεδείξασθε Διὰ τοῦτό φησιν· Εἰ γέγονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάζονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί· ὑμεῖς δὲ ἠλλάξασθε τὴν δόξαν ὑμῶν, ἐξ ἧς οὐκ ὠφεληθήσεσθε. Οὐκ εἶπεν, Ἠλλάξασθε τὸν Θεὸν ὑμῶν· ὁ Θεὸς γὰρ οὐκ ἀλλάσσεται· ἀλλ', Ἠλλάξασθε τὴν δόξαν ὑμῶν. Μὴ γὰρ ἐμὲ, φησιν, ἠδικήσατε· μὴ γὰρ ἐμοὶ ἐγένετο βλάβη· ὑμεῖς ἑαυτοὺς ἠτιμώσατε· τὴν ἐμὴν οὐκ ἠλαττώσατε δόξαν, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν. Δότε δὴ κἀμοὶ τοῦτο καὶ πρὸς τοὺς ἡμετέρους εἰπεῖν, εἰ γὰρ ἡμετέρους χρὴ καλεῖν τοὺς τὰ ἐκείνων φρονοῦντας. Πορεύεσθε εἰς τὰς συναγωγὰς, καὶ ἴδετε εἰ ἠλλάξαντο Ἰουδαῖοι τὴν νηστείαν αὐτῶν, εἰ τὸ πάσχα μεθ' ἡμῶν ἐνήστευσαν, εἰ ταύτην τὴν ἡμέραν ποτὲ ἔφαγον. Καὶ αὕτη οὐκ ἔστι νηστεία, ἀλλὰ παρανομία καὶ ἁμαρτία καὶ πλημμέλεια· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἠλλαξαν. Ὑμεῖς δὲ ἠλλάξασθε τὴν δόξαν ὑμῶν, ἐξ ἧς οὐκ ὠφεληθήσεσθε, καὶ πρὸς τὰ ἐκείνων ἠὲτομολήσατε. Πότε τὸ πάσχα ἐνήστευσαν ἐκεῖνοι; πότε μαρτύρων μεθ' ἡμῶν ἑορτὴν ἐπετέλεσαν; πότε κατὰ τὴν τῶν Ἐπιφανίων ἡμέραν ἡμῖν ἐκοινώνησαν; Ἐκεῖνοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν οὐ τρέχουσι, καὶ ὑμεῖς πρὸς τὴν παρανομίαν τρέχετε· παρανομίαν δὲ λέγω, ἐπειδὴ παρὰ τὸν προσήκοντα ταῦτα γίνεται καιρὸν. Ἦν ποτε καιρὸς, ὅτε ταῦτα φυλάττεσθαι ἔδει, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔστι. Διὰ τοῦτο τὸ ποτὲ ἔννομον παράνομόν ἐστι νῦν.

δ'. Δότε μοι τὸ τοῦ Ἡλίου πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν. Καὶ

γὰρ ἐκεῖνος ὁρῶν τοὺς Ἰουδαίους ἀσεβοῦντας, καὶ ποτὲ μὲν τῷ Θεῷ προσέχοντας, ποτὲ δὲ τὰ εἰδῶλα θεραπεύοντας, οὕτω πως φησὶν· Ἔως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις; Εἰ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν μεθ' ὑμῶν, δεῦτε καὶ πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ· εἰ δὲ ὁ Βαὰλ, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ. Τοῦτο καὶ ἐγὼ νῦν λέγω πρὸς αὐτούς· Εἰ τὸν Ἰουδαϊσμὸν νομίζετε ἀλήθειαν εἶναι, τίνος ἕνεκεν ἐνοχλεῖτε τῇ Ἐκκλησίᾳ; εἰ δὲ ὁ Χριστιανισμὸς ἐστὶν ἀληθής, ὡσπεροῦν καὶ ἔστι, μένετε, καὶ πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ. Τῶν μυστηρίων κοινωνεῖς, εἰπέ μοι, τὸν Χριστὸν προσκυνεῖς ὡς Χριστιανὸς, παρ' ἐκείνου τὰ ἀγαθὰ αἰτεῖς· καὶ μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐορτάζεις τῶν ἐκείνου; καὶ ποία γνώμη εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπαντᾷς λοιπόν; Πρὸς μὲν οὖν τοὺς τὰ ἡμέτερα λέγοντας φρονεῖν, καὶ τὰ ἐκείνων ζηλοῦντας, ἀρκεῖ οὗτος ὁ λόγος ἡμῖν· ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς ἐκείνους ἀποτείνασθαι βούλομαι, δότε μοι μακροτέραν προσενεγκεῖν τὴν διδασκαλίαν καὶ δεῖξαι πῶς τὸν νόμον ἀτιμάζουσιν οἱ Ἰουδαῖοι νηστεύοντες νῦν, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ καταπατοῦσι προστάγματα, ἀπεναντίας τοῖς ἐκείνῳ δοκοῦσι πάντα ποιοῦντες ἀεὶ. Ὅτε γοῦν ἐβούλετο αὐτοὺς νηστεύειν, λιπαίνοντες ἐπλατύνοντο· ὅτε δὲ βούλεται αὐτοὺς μὴ νηστεύειν, τότε φιλονεικοῦσι νηστεύοντες· ὅτε ἤθελεν αὐτοὺς θυσίαν προσάγειν, πρὸς τὰ εἰδῶλα ἔτρεχον· ὅτε οὐ βούλεται αὐτοὺς ἐορτάζειν, σπουδάζουσιν ἐορτάζειν. Διὰ τοῦτο ὁ Στέφανος ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε. Ἐν τούτῳ, φησὶν, ἐσπουδάκατε μόνον, ἐναντία ποιεῖν ὧν ἂν ὁ Θεὸς ἐπιτάξῃ· καθάπερ οὖν καὶ νῦν ποιοῦσι. Πόθεν τοῦτο δηλόν; Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ νόμου. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐορτῶν τῶν Ἰουδαϊκῶν οὐ καιρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τόπον παρατηρεῖν ἐκέλευσεν ὁ νόμος. Καὶ γὰρ περὶ τοῦ πάσχα τούτου πρὸς αὐτοὺς διαλεγόμενος, οὕτω πῶς φησὶν· Οὐ δυνήσεσθε ποιεῖν τὸ πάσχα ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πόλεων ὧν Κύριος ὁ Θεὸς σου δίδωσί σοι. Ἄλλ' ὡσπερ ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνός, οὕτω καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις αὐτὸ κελεύει ποιεῖν· καὶ τὴν πεντηκοστὴν ὁμοίως καὶ χρόνου καὶ τόπου παρατηρήσει συνέκλεισε, μετὰ ἑπτὰ ἑβδομάδας κελεύσας αὐτὴν ἐπιτελεῖν, καὶ πάλιν προσθεῖς, ὅτι Ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται Κύριος ὁ Θεός σου. Οὕτω καὶ τὰς σκηνοπηγίας. Ἄλλ' ἴδωμεν

ἀμφοτέρων τούτων, τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου, τί ποτέ ἐστιν ἀναγκαιότερον, ὅταν ἀμφοτέρα μὴ ἐξῆ σω-σαι, πότερον τοῦ τόπου δεῖ καταφρονῆσαι, τὸν καιρὸν δὲ φυλάξαι, ἢ τοῦ καιροῦ καταφρονήσαντας, τὸν τόπον τηρῆσαι. Ὁ δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐπέταξε καὶ ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις τὸ πάσχα γίνεσθαι, καὶ ἐν καιρῷ καὶ ἐν τόπῳ διωρισμένῳ. Ὑποθώμεθα τοίνυν δύο τινὰς εἶναι ποιῶντας τὸ πά-σχα, καὶ ὁ μὲν παραβαινέτω τὸν τόπον, τὸν δὲ καιρὸν τηρεῖτω· ὁ δὲ τηρεῖτω μὲν τὸν τόπον, παραβαινέτω δὲ τὸν καιρὸν· καὶ ποιεῖτω ὁ μὲν τὸν καιρὸν τηρῶν, παραβαίνων δὲ τὸν τόπον ἐν τῷ πρώτῳ μηνί, καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἔξω που μακρὰν· ὁ δὲ τὸν τόπον τη-ρῶν, παραβαίνων δὲ τὸν καιρὸν, ποιεῖτω μὲν ἐν Ἱε-ροσολύμοις τὸ πάσχα, μὴ τῷ πρώτῳ δὲ μηνί, ἀλλὰ τῷ δευτέρῳ· εἶτα ἴδωμεν τίς τῶν δύο τούτων ἐστὶν ὁ ἐγκαλούμενος, τίς δὲ ὁ εὐδοκιμῶν, ὁ παραβὰς τὸν και-ρὸν, καὶ ἐν τῷ τόπῳ ποιήσας, ἢ ὁ τὸν τόπον καταλι-πὼν, καὶ τὸν καιρὸν φυλάξας. Ἄν γὰρ ὁ τὸν καιρὸν μὲν παραβὰς ἵνα εἴσω ποιήσῃ τῆς πόλεως, ἀποδοχῆς ἄξιος ὢν φανῆ, ὁ δὲ τὸν καιρὸν μὲν φυλάξας, καταλι-πὼν δὲ τὸν τόπον, ἐγκλημάτων καὶ κατηγορίας ὡς-περ ἀσεβήσας, εὐδηλον, ὅτι καὶ οὗτοι παρανομοῦσιν, ἐν τῷ τόπῳ μὴ ποιῶντες, κἂν μυριάκις λέγωσι τὸν καιρὸν τηρεῖν. Πόθεν οὖν τοῦτο ἔσται δῆλον; Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Μωϋσέως. Ἐπειδὴ γὰρ ἐποίησαν ἔξω τὸ πάσχα, προσῆλθον, φησὶ, τινὲς τῷ Μωϋσῆϊ, λέγοντες· Ἡμεῖς ἀκάθαρτοί ἐσμεν ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου· μὴ ὑστερήσωμεν προσενεγκεῖν τὸ δῶρον Κυρίου κατὰ καιρὸν αὐτοῦ ἐν μέσῳ υἰῶν Ἰσραήλ; Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς Μωϋσῆς· Στήτε αὐτοῦ, καὶ ἀκούσο-μαι τί ἐντελεῖται Κύριος περὶ ὑμῶν. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, λέγων· Ἄνθρωπος ὃς ἐὰν γένηται ἀκά-θαρτος ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, ἢ ἐν ὁδῷ μακρᾷ, ἢ ἐν ὑμῖν, ἐν ταῖς γενεαῖς ὑμῶν, ποιήσῃ τὸ πάσχα ἐν τῷ μηνί τῷ δευτέρῳ. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ὅς ἂν ἦ, φησὶν, ἐν ἀποδημίᾳ κατὰ τὸν πρώτον μῆνα, μὴ ποιεῖτω τῆς πόλεως ἔξω, ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ μη-νί, ἵνα φθάσῃ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ παραβαινέτω τὸν καιρὸν, ἵνα μὴ τῆς πόλεως ἐκπέσῃ· ἀπ' αὐτοῦ δει-κνὺς, ὅτι ἢ τοῦ τόπου παρατήρησις τῆς τοῦ καιροῦ παρατηρήσεώς ἐστιν ἀναγκαιότερα. Τί τοίνυν ἔχοιεν ἂν εἰπεῖν οἱ τῆς πόλεως ἔξω ποιῶντες; Ὅταν

γὰρ τὸ ἀναγκαιότερον παραβῶσιν, οὐδὲ ἢ ἐν τῷ μικροτέρῳ παρατήρησις ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογήσασθαι δύναται. Ὡστε καὶ μυριάκις δοκῶσι μὴ παραβαίνειν τὸν καιρὸν, ἐσχάτην παρανομίαν παρανομοῦσι. Καὶ τοῦτο οὐκ ἐντεῦθεν δῆλον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν. Ὅταν γὰρ φαίνωνται ἐκεῖνοι, μήτε θύσαντες, μήτε ὠδὴν ἄσαντες ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, μήτε νηστείαν τοιαύτην τινὰ νηστεύσαντες, ποίαν ἔχοιεν ἂν οὗτοι συγγνώμην; Καίτοι γε ἐκεῖνοι προσδοκῶντες ἀπολήψεσθαι τὴν τοιαύτην αὐτῶν πολιτείαν, ὅμως ἔμενον τῷ νόμῳ πειθόμενοι, καὶ τὰ τοῦ νόμου πληροῦντες· τοῦτο γὰρ ὁ νόμος ἔλεγεν· οὗτοι δὲ μηδὲ ἐλπίδα τινὰ ἔχοντες τὴν προτέραν ἀπολήψεσθαι πολιτείαν (ποῦ γὰρ ἔχουσιν ἀπὸ τῶν προφητῶν δεῖξαι τοῦτο;) οὐδὲ οὕτως ἀνέχονται ἡσυχάζειν. Καίτοι εἰ καὶ προσεδόκων ἀπολήψεσθαι, καὶ οὕτω μιμεῖσθαι ἔδει τοὺς ἁγίους ἐκείνους, καὶ νηστεύειν, μηδὲ ἄλλο τοιοῦτον ποιεῖν.

ε'. Ὅτι γὰρ οὐδὲν τούτων ἐποίησαν ἐκεῖνοι, ἄκουσον τί πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας ἔλεγον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπέκειντο βιαζόμενοι καὶ ἀναγκάζοντες αὐτοὺς οἱ βάρβαροι κεχρηῆσθαι τοῖς ὀργάνοις αὐτῶν, λέγοντες· Ἰσασατε ἡμῖν τὴν ὠδὴν Κυρίου, ἐκεῖνοι τὸν νόμον σαφῶς ἐπιστάμενοι οὐκ ἐπιτρέποντα ταῦτα ἔξω ποιεῖν, ἔλεγον· Πῶς ἄσομεν τὴν ὠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Καὶ πάλιν οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν Βαβυλῶνι διατρίβοντες ἔλεγον· Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀρχῶν καὶ προφήτης, οὐδὲ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου, καὶ εὐρεῖν ἔλεος. Καίτοι γε πολὺς ἦν ἐκεῖ τόπος, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ναὸς οὐκ ἦν, ἔμενον μὴ θύοντες. Καὶ πρὸς ἑτέρους δὲ πάλιν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ζαχαρίου, Μὴ νηστείαν νενηστεύκατέ μοι ἔτη ἑβδομήκοντα; τὰ τῆς αἰχμαλωσίας λέγων. Πῶς οὖν σὺ νῦν νηστεύεις, εἶπέ μοι, τῶν προγόνων τῶν σῶν οὔτε θυσάντων, οὔτε νηστευσάντων, οὔτε ἐορτασάντων; Ὅτι γὰρ οὔτε τὸ πάσχα ἐπετέλουν, μάλιστα μὲν καὶ ἐκ τούτων δῆλον. Ὅπου γὰρ θυσία οὐκ ἦν, οὐδὲ ἐορτὴ ἦν, ἐπειδὴ πάσας οὕτως ἐπιτελεῖσθαι ἔδει. Ἴνα δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος τὴν ἀπόδειξιν παρασχώμεθα, ἄκουσον τί φησιν ὁ Δανιήλ· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἤμην ἐγὼ Δανιήλ πενθῶν, τρεῖς ἑβδομάδας ἄρτον ἐπιθυμιῶν οὐκ ἔφαγον, καὶ οἶνος καὶ κρέας οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου, καὶ

ἄλειμμα οὐκ ἠλειψάμην ἐν ταῖς ἑβδομάσιν ἐκεί-
ναις. Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ τετάρτῃ καὶ εἰκάδι ἡμέρα
τοῦ πρώτου μηνός, εἶδον τὴν ὄρασιν. Ἐνταῦθά μοι
μετὰ ἀκριβείας προσέχετε· ἀπὸ γὰρ τούτων δῆλον,
ὅτι τὸ πάσχα οὐκ ἐπετέλεσαν· καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω.
Ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἀζύμων νηστεύειν Ἰουδαίοις
οὐ θέμις· οὗτος δὲ ἡμέρας εἴκοσι καὶ μίαν οὐδενὸς
ὄλως μετέλαβεν. Καὶ πόθεν δῆλον, φησὶν, ὅτι αἱ εἴ-
κοσι ἡμέραι καὶ μία κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων
ἦσαν; Ἐξ ὧν εἶπεν, ὅτι τετάρτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ
πρώτου μηνός.

Καίτοι γε τὸ πάσχα εἰς μίαν καὶ εἰκάδα τελευτᾷ.
Ἀρξάμενοι γὰρ ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης
τοῦ πρώτου μηνός, εἶτα ἡμέρας ἑπτὰ ἑορτάσαντες,
εἰς τὴν εἰκάδα καὶ πρώτην ἀπαντῶσιν. Ἄλλ' ὅμως
καὶ παρελθόντος τοῦ πάσχα ἔμεινεν αὐτὸς νηστεύων.
Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τῆς τρίτης ἡμέρας τοῦ πρώτου
μηνός, εἶτα εἴκοσι καὶ μίαν πληρώσας, τὴν τεσσα-
ρεσκαιδεκάτην παρῆλθεν, καὶ μετ' ἐκείνην ἑπτὰ καὶ
τρεῖς ἡμέρας ἐτέρας. Πῶς οὖν οὐκ ἐναγεῖς οὗτοι
καὶ μιαιοὶ, τῶν ἀγίων ἐκείνων οὐδὲν τοιοῦτον τῶν
νομίμων φυλαττόντων ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, αὐτοὶ τὰ
ἐναντία ποιοῦντες πρὸς φιλονεικίαν καὶ ἔριν; Καὶ γὰρ
εἰ μὲν ῥάθυμοί τινες ἦσαν καὶ ἀνευλαβεῖς οἱ ταῦτα
λέγοντες καὶ ποιοῦντες, ἴσως ἂν τις ῥαθυμίας ἐνόμι-
σεν εἶναι τὸ μὴ φυλάττειν· εἰ δὲ φιλόθεοι καὶ εὐλα-
βεῖς, καὶ τὰς ψυχὰς τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ τῶν τῷ Θεῷ
δοκούντων ἔδωκαν, εὐδηλον ὅτι τὸ μὴ φυλάξαι τὸν νό-
μον οὐ κατὰ ῥαθυμίαν ἐποίουν, ἀλλὰ παρὰ τὸ πεπει-
σθαι παρ' αὐτοῦ τοῦ νόμου, ὅτι τὰς παρατηρήσεις
ταύτας ἀπάσας ἔξω τῶν Ἱεροσολύμων φυλάττειν οὐ
χρή. Καὶ ἕτερον δὲ ἀπὸ τούτου συνωμολόγηται μέγι-
στον· ὅτι θυσιῶν παρατηρήσεις καὶ σαββάτων καὶ
νουμηνιῶν, καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ἐκ περιουσίας
ἀπήτει ἢ τότε πολιτεία· καὶ οὔτε τηρούμενα πρὸς
ἀρετὴν τι μέγα συντελεῖν ἐδύνατο, οὔτε καταλιμ-
πανόμενα φαῦλον ποιῆσαι τὸν σπουδαῖον ἴσχυεν. ἢ
μειῶσαί τι τῆς ἐν τῇ ψυχῇ φιλοσοφίας. Οὗτοι γοῦν οἱ
τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν ἀγγέλων ἐπιδειξάμενοι ἐφαμίλλους
πολιτείας ἐπὶ γῆς, οὐδὲν τούτων ἐπιτελοῦντες, οὐ θυ-
σίαν καταβαλόντες, οὐχ ἑορτὴν τηρήσαντες, οὐ νη-
στείαν τοιαύτην ἐπιδειξάμενοι, οὕτως ἤρεσαν τῷ Θεῷ,
ὥς καὶ αὐτῆς περιγενέσθαι τῆς φύσεως, καὶ τὴν οἰ-
κουμένην ἅπασαν διὰ τῶν εἰς αὐτοὺς συμβάντων εἰς

θεογνωσίαν ἐπισπάσασθαι. Τί γὰρ ἂν ἴσον γένοιτο τοῦ Δαυηὶλ; τί δὲ τῶν τριῶν παίδων, οἳ τὸ μέγιστον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παράγγελμα, καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων κεφάλαιον προλαβόντες, ἤδη διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξαντο; Μείζονα γὰρ ταύτης, φησὶν, ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ θήσῃ. Ἐκεῖνοι δὲ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἔθηκαν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον θαυμαστοί, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ ἐπὶ μισθῷ τινι τοῦτο ἔπραττον. Διὰ τοῦτο ἔλεγον, ὅτι Ἔστι Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ δυνατὸς ἐξελεῖσθαι ἡμᾶς· καὶ ἐὰν μὴ, γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν. Ἀρκετὸν ἡμῖν ἐστὶν ὁ μισθός, φησὶν, ὅτι διὰ τὸν Θεὸν ἀποθνήσκομεν. Καὶ ταῦτα ἐποίουν, καὶ τοσαύτην ἀρετὴν ἐπεδείκνυντο, οὐδὲν τῶν νομιζομένων παρατηροῦντες.

Σ'. Καὶ τίνος ἔνεκεν. φησὶ, ταῦτα ἐπέταξεν ὁ Θεὸς, εἰ μὴ ἐβούλετο γίνεσθαι; Καὶ εἰ ἐβούλετο γίνεσθαι, τίνος οὖν ἔνεκεν τὴν πόλιν σου κατέλυσε; Δυοῖν γὰρ θάτερον ἐχρῆν ποιεῖν αὐτὸν, βουλόμενον αὐτὰ μένειν, ἢ μὴ κελεῦσαι ἐν ἐνὶ τόπῳ θύειν, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης μέλλοντα διασπείρειν ὑμᾶς, ἢ βουλόμενον ὑμᾶς ἐκεῖ θύειν μόνον, μὴ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπείραι καὶ μόνην ἐκείνην τὴν πόλιν ποιῆσαι ἄβατον ἐν ἡ μόνῃ τὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι ἐχρῆν.

Τί οὖν; ἑαυτῷ μάχεται, φησὶ, θῦσαι μὲν ἐν ἐνὶ τόπῳ κελεύσας, αὐτὸν δὲ πάλιν ἀποκλείσας τὸν τόπον ἐκεῖνον; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἑαυτῷ συμφωνεῖ· οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν ὑμῖν δοῦναι τὰς θυσίας ἠβούλετο· καὶ τούτου αὐτὸν τὸν προφήτην παράγω μάρτυρα, λέγοντα οὕτως· Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων· προσέχετε νόμον Θεοῦ ὑμῶν, λαὸς Γομόρρας· οὐ πρὸς Σοδομίτας καὶ τοὺς ἐν Γομόρροις οἰκοῦντας διαλεγόμενος, ἀλλὰ πρὸς Ἰουδαίους. Καλεῖ δὲ αὐτοὺς οὕτως, ἐπειδὴ τῇ τῆς κακίας μιμήσει τὴν πρὸς ἐκείνους ἐπεσπάσαντο συγγένειαν. Οὕτω γοῦν καὶ κύνας καλεῖ, καὶ ἵππους θηλυμανεῖς, οὐκ ἐπειδὴ πρὸς τὴν φύσιν ἐκείνων μετέπεσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν τῶν ζώων τούτων λαγνεῖαν ἐδίωκον. Τί μοι πληθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος. Οἱ δὲ ἐν Σοδόμοις οὐδέποτε ἀνεφάνησαν ἀναφέροντες θυσίας· ἀλλὰ πρὸς τούτους ὁ λόγος ἀποτείνεται καλῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἐπωνυμίας, διὰ τὴν αἰτίαν ἣν εἶπον·

Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος.
Πλήρης εἰμι ὀλοκαυτωμάτων κριῶν· καὶ στέαρ
ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι·
οὐδὲ ἐὰν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. Τίς γὰρ ἐξεζήτησε
ταῦτα πάντα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Ἦκουσας σα-
φεστάτης φωνῆς λεγούσης, ὅτι οὐκ ἐξεζήτει ταῦτα
παρ' ὑμῶν παρὰ τὴν ἀρχήν; Εἰ γὰρ ταῦτα ἐπεζήτει,
καὶ τοὺς παλαιούς πάντας τοὺς πρὸ αὐτῶν λάμψαν-
τας πρώτους ἂν εἰς ταύτην εἰσήγαγε τὴν πολιτείαν.
Πῶς οὖν ἄρτι, φησὶν, ἐπέτρεψε; Τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ὑμε-
τέρᾳ συγκαταβαίνων. Καὶ καθάπερ ἰατρὸς, πυρέτ-
τοντα ὄρων ἄνθρωπον, δυσάρεστόν τινα καὶ ἀκαρτέ-
ρητον, ἐπιθυμοῦντα ψυχροποσίας, καὶ ἀπειλοῦντα, εἰ
μὴ λάβοι, βρόχον ἀνάψειν, ἢ κατὰ κρημνῶν ἑαυτὸν
ἀφήσειν, τὸ μείζον βουλόμενος κωλύσαι κακὸν, τὸ
ἔλαττον δίδωσι, βουλόμενος βιαίου τελευτῆς αὐτὸν
ἀπαγαγεῖν· οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησεν. Ἐπειδὴ
γὰρ εἶδεν μαινομένους, ἀγχομένους, ἐπιθυμοῦντας
θυσιῶν, παρεσκευασμένους, εἰ μὴ λάβοιεν, πρὸς τὰ
εἰδῶλα αὐτομολῆσαι, μᾶλλον δὲ οὐ παρεσκευασμένους
μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτομολήσαντας ἤδη. ἐπέτρεψε τὰς
θυσίας. Καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
χρόνου γένοιτ' ἂν καταφανὲς τὸ λεγόμενον. Μετὰ γὰρ
τὴν ἑορτὴν, ἣν ἐπετέλεσαν τοῖς πονηροῖς δαίμοσι,
τότε τὰς θυσίας ἐπέτρεψε, μονονουχὶ λέγων· Μαίνε-
σθε καὶ βούλεσθε θύειν· οὐκοῦν κἂν ἐμοὶ θύετε. Ἄλλ'
ὅμως καὶ τοῦτο ἐπιτρέψας οὐ μέχρι τέλους ἀφήκεν,
ἀλλὰ διὰ τῆς σοφωτάτης μεθόδου πάλιν ἀπήγαγεν.
Καὶ καθάπερ ὁ ἰατρὸς ἐκεῖνος (οὐδὲν γὰρ κωλύει τῷ
αὐτῷ παραδείγματι χρήσασθαι πάλιν), χαρι-
σάμενος τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κάμνοντος, φιάλην οἴκο-
θεν κομίσας ἐκέλευσεν ἐν ταύτῃ μόνῃ τῆς ψυχρο-
ποσίας ἀπολαύειν, καὶ τοῦ κάμνοντος πεισθέντος,
λάθρα τοῖς ἐπιδιδούσι προσέταξε συντριψαὶ τὴν φιά-
λην αὐτήν, ἵνα ἀνυπόπτως καὶ λαθραίως αὐτὸν ἀπ-
αγάγῃ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐποίη-
σε, θύειν ἐπιτρέψας, ἐν οὐδενὶ [ἐτέρῳ] τόπῳ τῆς
οἰκουμένης εἶασε τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλ' ἐν τοῖς Ἱερο-
σολύμοις μόνον. Εἶτα ἐπειδὴ χρόνον ἔθυσαν βραχὺν,
καθεῖλε τὴν πόλιν, ἵν' ὥσπερ ὁ ἰατρὸς διὰ τῆς τοῦ
σκεύους συντριβῆς, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς διὰ τῆς κατασκα-
φῆς τῆς κατὰ τὴν πόλιν καὶ ἄκοντας αὐτοὺς ἀπαγάγῃ
τοῦ πρᾶγματος. Εἰ γὰρ φανερῶς εἶπεν, ἀπόστητε,
οὐκ ἂν ἠνέσχοντο ῥαδίως τῆς κατὰ τὴν θυσίαν μα-

νίας ἀποστῆναι· νυνὶ δὲ διὰ τῆς κατὰ τὸν τόπον ἀνάγκης λανθανόντως αὐτοὺς ἀπήγαγε τῆς περὶ τὸ πρᾶγμα μανίας. Ἐστω τοίνυν ὁ μὲν ἰατρὸς ὁ Θεὸς, ἡ φιάλη δὲ ἡ πόλις, ὁ δὲ νοσῶν ὁ δυσάρεστος τῶν Ἰουδαίων δῆμος, ἡ δὲ ψυχροποσία ἡ τῶν θυσιῶν ἐπιτροπή καὶ ἐξουσία. Ὡσπερ οὖν ὁ ἰατρὸς ἴστησι τῆς ἀκαίρου ταύτης αἰτήσεως τὸν ἄρρώστον τὸ σκεῦος ἀφανίσας· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τῶν θυσιῶν ἀπήγαγε, τὴν πόλιν αὐτὴν καθελὼν, καὶ ποιήσας αὐτὴν ἄβατον πᾶσιν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο κατασκευάσαι ἐβούλετο, τίνος ἔνεκεν εἰς τόπον ἓνα συνέκλεισε τὴν τοιαύτην ἀγιστείαν, ὁ πανταχοῦ παρῶν καὶ τὰ πάντα πληρῶν; Τίμος δὲ ἔνεκεν τὴν μὲν λατρείαν εἰς θυσίας, τὰς δὲ θυσίας εἰς τόπον, τὸν δὲ τόπον εἰς καιρὸν, τὸν δὲ καιρὸν εἰς μίαν πόλιν συναγαγὼν, αὐτὴν πάλιν ἐκείνην τὴν πόλιν κατέσκαψε; Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον, ἡ μὲν οἰκουμένη πᾶσα ἀνεῖται τοῖς Ἰουδαίοις, ἔνθα οὐκ ἔξεστι θύειν, μόνη δὲ ἡ Ἱερουσαλήμ ἄβατος γέγονεν, ἔνθα μόνον θύειν ἔξῃν. Ἐρα οὐχὶ καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις δήλη καὶ καταφανὴς γένοιτο ἂν ἡ αἰτία τῆς κατασκαφῆς ἐκείνης; Ὡσπερ γὰρ οἰκοδόμος θεμελίους θείας, τοίχους ἀναστήσας, ὄροφον καμαρώσας, τὴν καμάραν ἐκείνην εἰς ἓνα μέσον συνδήσας λίθον, ἂν ἐκείνον ἀφέλη, τὸν πάντα τῆς οἰκοδομῆς διέλυσε σύνδεσμον· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς, καθάπερ τινὰ σύνδεσμον λατρείας τὴν πόλιν ποιήσας, εἶτα ταύτην ἀνατρέψας, καὶ τὴν λοιπὴν τῆς πολιτείας ἐκείνης οἰκοδομὴν κατέλυσε ἀπασαν.

ζ'. Ἡ μὲν οὖν πρὸς Ἰουδαίους μενέτω τέως μάχη. Σήμερον γὰρ ἠκροβολισάμεθα πρὸς αὐτοὺς, μόνον τοσοῦτον εἰπόντες, ὅσον ἤρκει πρὸς ἀσφάλειαν τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἡμετέροις, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλέον. Ἀνάγκη δὲ λοιπὸν παρακαλέσαι ὑμᾶς τοὺς παρόντας, ἵνα πολλὴν τῶν μελῶν τῶν ἡμετέρων ποιήσθε πρόνοιαν, ἵνα μὴ λέγητε· Τί δέ μοι μέλει; τί δὲ ἐγὼ περιεργάζομαι καὶ πολυπραγμονῶ; Ὁ Δεσπότης ἡμῶν δι' ἡμᾶς ἀπέθανε, σὺ δὲ οὐδὲ λόγον προΐεσαι; καὶ ποίαν ἔξεις συγγνώμην; ποίας ἀπολογίας τεύξει; πῶς ἐπὶ τοῦ βήματος στήση τοῦ Χριστοῦ μετὰ παρόρησίας, εἶπέ μοι, τοσοῦτων ψυχῶν ἀπώλειαν παρορῶν; Εἶθε μοι δυνατὸν ἦν τοὺς ἐκεῖ τρέχοντας εἰδέναί, καὶ οὐκ ἂν ἐδεήθην ὑμῶν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐποιήσαμεν ἂν διόρθωσιν.

Ὅταν τὸν ἀδελφὸν δέῃ διορθῶσαι, κἂν τὴν ψυχὴν ἐπιδοῦναι δέῃ, μὴ παραιτήσῃ, μίμησαί σου τὸν Δεσπότην· κἂν οἰκέτην ἔχῃς, κἂν γυναικα, κάτεχε ἐπὶ τῆς οἰκίας μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος. Εἰ γὰρ εἰς θέατρον οὐκ ἐπιτρέπεις ἀπελθεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ συναγωγῆς τοῦτο χρή ποιεῖν· μείζων γὰρ ἢ παρανομία ἐκείνης αὕτη· ἐκεῖ ἁμαρτία τὸ γινόμενον, ἐνταῦθα δὲ ἀσέβεια. Ταῦτα δὲ λέγομεν, οὐχ ἵνα εἰς θέατρον ἀφῆτε ἀναβαίνειν, κακὸν γὰρ κάκεῖνο, ἀλλ' ἵνα καὶ τοῦτο πολλῶ πλέον κωλύσητε. Τί τρέχεις ἰδεῖν ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων, εἰπέ μοι, σαλπίζοντας ἀνθρώπους; δέον σε οἴκοι καθήμενον στεναάζειν ὑπὲρ ἐκείνων καὶ δακρύνειν, ὅτι τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ μάχονται, ὅτι τὸν διάβολον ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν χορεύοντα. Ὅπερ γὰρ ἔφθην εἰπῶν, τὸ παρὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ γινόμενον, εἰ καὶ ποτὲ συγκεχωρημένον ἦν, ὕστερον παρανομία τίς ἐστι, καὶ μυρίων τιμωριῶν ὑπόθεσις. Ἐσάλπιζον οἱ Ἰουδαῖοί ποτε, ὅτε τὰς θυσίας εἶχον, νῦν δὲ αὐτοῖς οὐκ ἀφίεται τοῦτο ποιεῖν. Ἄκουσον γοῦν, καὶ διὰ τί τὰς σάλπιγγας ἔλαβον· Ποίησον σεαυτῷ, φησὶ, σάλπιγγας ἑλατὰς ἀργυρᾶς. Εἶτα λέγων αὐτῶν τὴν χρείαν, ἐπήγαγε· Καὶ σαλπιεῖτε ἐν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ὀλοκαυτώμασιν ὑμῶν, καὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηριῶν ὑμῶν. Ποῦ τοίνυν ἐστὶν ὁ βωμός; ποῦ δὲ ἡ κιβωτός; ποῦ δὲ ἡ σκηνὴ καὶ τὰ ἅγια τὸν ἀγίον; ποῦ δὲ ὁ ἱερεὺς; ποῦ δὲ τὰ χερουβὶμ τῆς δόξης; ποῦ δὲ τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον; ποῦ δὲ τὸ ἰλαστήριον; ποῦ ἡ φιάλη; ποῦ τὰ σπονδεῖα; ποῦ τὸ πῦρ τὸ ἄνωθεν κατενεχθέν; Πάντα ἀφῆκας, καὶ τὰς σάλπιγγας κατέχεις μόνον; Ὅρᾳς ὅτι παίζουσι μᾶλλον, ἢ λατρεύουσιν; Ἄλλ' ὥσπερ ἐκείνοις ἐγκαλοῦμεν ὅτι παρανομοῦσιν, οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν, ὅτι τοῖς παρανομοῦσι συνέρχεσθε, καὶ οὐχὶ τοῖς συντρέχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κυρίοις οὔσι κωλύσαι, καὶ μὴ βουλομένοις. Μὴ μοι λέγε· Τί γὰρ ἔχω κοινὸν πρὸς ἐκεῖνον; ἀλλότριός ἐστι καὶ ἄγνωστος. Ἔως ἂν ἦ πιστός, καὶ τῶν αὐτῶν σοι μετέχων μυστηρίων, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν ἀπαντᾷ, καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ ἐπιτηδεῖων καὶ πάντων ἐστὶν οἰκειότερος. Ὅσπερ οὖν οὐχ οἱ κλέπτοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ κύριοι μὲν ὄντες κωλύσαι, μὴ κωλύοντες δὲ, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις διδοῦσι δίκην· οὕτως οὐχ οἱ ἀσεβοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ δυνάμενοι μὲν ἀπαγαγεῖν τῆς ἀσε-

βείας, μὴ βουλόμενοι δὲ ἢ δι' ὄκνον ἢ διὰ νωθρίαν, ὁμοίως κολάζονται. Ἐπεὶ καὶ ὁ τὸ τάλαντον ἐκεῖνο κατορύξας, ὀλόκληρον ἀπέδωκε τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ· ἀλλ' ὁμως ἐπειδὴ μὴ ἐπλεόνασεν αὐτὸ ἐκολάζετο. Καὶ σὺ τοίνυν, αὐτὸς ἂν καθαρὸς διαμείνης καὶ ἀκέραιος, μὴ πλεονάσης δέ σου τὸ τάλαντον, μηδὲ ἕτερον ἀδελφὸν ἀπολλύμενον ἐπαναγάγῃς εἰς σωτηρίαν, τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ πείσῃ. Τί μέγα αἰτῶ παρ' ὑμῶν, ἀγαπητοί; Ἐκαστος ὑμῶν ἓνα μοι τῶν ἀδελφῶν ἀνασωσάτω, περιεργασάσθω, πολυπραγμονησάτω, ἵνα εἰς τὴν ἐπιούσαν σύναξιν μετὰ πολλῆς παρόρησίας ἀπαντήσωμεν, δῶρα τῷ Θεῷ κομίζοντες, δῶρα πάντων τιμιώτερα, τὰς ψυχὰς τῶν πεπλανημένων ἐπαναγαγόντες· κἂν ὑβρισθῆναι δέη, κἂν πληγὰς λαβεῖν, κἂν ὅτιοῦν ἕτερον ὑπομεῖναι, πάντα ποιήσωμεν, ὥστε αὐτοὺς ἀνακτήσασθαι. Καὶ γὰρ λακτιζόντων τῶν νοσοῦντων καὶ ὑβριζόντων καὶ λοιδορούντων ἀνεχόμεθα, οὐ δακνόμεθα ταῖς ὑβρεσιν, ἀλλ' ἐν μόνον ἐπιθυμοῦμεν ἰδεῖν, τοῦ τὰ τοιαῦτα ἀσχημονοῦντος τὴν ὑγίειαν. Καὶ ἰατροῦ πολλάκις ἐσθῆτα διέρρηξεν ὁ κάμνων· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀπέστη ἐκεῖνος τῆς θεραπείας. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τοὺς μὲν τῶν σωμάτων προνοοῦντας τοσαύτην ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, ψυχῶν δὲ τοσοῦτων ἀπολλυμένων, ῥαθυμεῖν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι πάσχειν δεινὸν, τῶν μελῶν ἡμῶν σηπομένων; Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος οὕτως· ἀλλὰ πῶς; Τίς, φησὶν, ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; Τοῦτο καὶ σὺ δέξαι τὸ πῦρ· κἂν ἴδῃς ἀδελφὸν ἀπολλύμενον, κἂν λοιδορῇ, κἂν ὑβρίζῃ, κἂν τύπτῃ, κἂν ἀπειλῇ ἐχθρὸς γενέσθαι, κἂν ὅτιοῦν ἕτερον ἐπανατείνηται, πάντα φέρε γενναίως, ὅπως αὐτοῦ κερδάνῃς τὴν σωτηρίαν. Ἐὰν οὖτος ἐχθρὸς σου γένηται, ὁ Θεὸς ἔσται σου φίλος, καὶ μεγάλοις σε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀμείψεται τοῖς ἀγαθοῖς. Γένοιτο δὲ εὐχαῖς τῶν ἀγίων τοὺς τε πεπλανημένους ἀνασωθῆναι, ὑμᾶς τε τῆς ἄγρας περιγενέσθαι, αὐτοὺς τε τοὺς βλασφήμους ἐκείνους τῆς ἀσεβείας ἀπαλλαγέντας, ἐπιγινῶναι τὸν ὑπὲρ αὐτῶν σταυρωθέντα Χριστὸν, ἵνα πάντες ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζωμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς [σύμπαντας] αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

